

Prof. PaedDr. Lubomír Kralčák, PhD., Katedra slovanských filológií,
Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa
Štefánikova 67, 949 01 Nitra

Posúdenie dosiahnutých výsledkov vedeckej činnosti dr Sylwie SOJDY
v rámci konania o udelení titulu habilitovaného doktora v odbore humanitných vied,
disciplína jazykoveda

Toto posúdenie je založené na požadovaných kvalifikačných dokumentoch a publikačných výstupoch, ktoré v tomto habilitačnom konaní predložila dr Sylwia Sojda. Svoj posudok podávam v súlade s článkom 219, odsek 1 bod 2 zákona o vysokých školách (Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce), stanovujúcim podmienku preukázania vedeckých alebo umeleckých výsledkov, ktoré predstavujú významný príspevok k rozvoju danej disciplíny, teda v tomto prípade disciplíny *jazykoveda*.

Vedecká monografia (bod 2a zákona)

Sylwia Sojda je autorkou monografie *Intensyfikacja i dezintensyfikacja w języku polskim i słowackim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2022, 338 s.

Sylwia Sojda v podobe monografie predkladá vo viacerých ohľadoch kľúčový vedecký text, reprezentujúci hlavnú oblasť jej bádania, ktorá je definovaná tematickým okruhom zameraným na problematiku intenzifikácie deja a vlastnosti, a to v konfrontácii dvoch blízko príbuzných slovanských jazykov. Autorka svojou monografiou primárne reaguje na aktuálny stav výskumu v bádateľských okruhoch poľskej a slovenskej lingvistiky. V tejto súvislosti treba poznamenať, že komplexnejšie monografické spracovanie problematiky intenzifikácie v súčasnom jazyku najmä pokiaľ ide slovenčinu, nebolo doteraz k dispozícii. Platí to i napriek tomu, že pred vyše desaťročím vznikla práca J. Hansmanovej *Intenzifikácia*, ktorá v základnom náčrte síce mala takéto ambície, no neprekročila rozsah štúdie.

Teoreticko-metodologická báza monografie sa rozvíja v dvoch základných krokoch. V prvom kroku sa teoretické východiská predloženého monografického textu zakladajú predovšetkým na sústreďení a následnej základnej analýze poznatkov poľskej a slovenskej, resp. českej odbornej literatúry, ale v početnom zastúpení autorka reflektuje aj zistenia z mnohých iných zahraničných bádateľských okruhov, a to slovanských, západoeurópskych či amerických. Napriek tomu, že si Sylwia Sojda zvolila pomerne špecifickú lingvistickú tému, ktorá nepatrí do tradičného jadra gramatických, resp. lexikálnosémantických výskumov, svojou dôslednou vedeckou prácou vytypovala, zhromaždila a vyhodnotila zistenia a poznatky predovšetkým autorov relevantných z hľadiska zvolenej témy predkladanej práce. Navyše venuje pozornosť aj tým prácam anglickej, nemeckej či poľskej proveniencie, ktoré vo viac ako storočnom historickom priereze podľa jej hodnotenia špecifickým spôsobom prispeli k rozvoju výskumu intenzity, intenzifikácie či problematiky intenzifikátorov. Osobitne dôsledne sa venuje poľským a slovenským (i českým) výskumom, kde možno hovoriť viac-menej o komplexnej sumarizácii najdôležitejších vedeckých prác vzťahujúcich sa ku skúmanej problematike. Tu treba poznamenať, že Sylwia Sojda do tohto prehľadu nezahrnula žiadnu zo

svojich doterajších početných štúdií venovaných problematike intenzifikácie v poľštine, resp. slovenčine, ktorými tiež citeľne prispela k rozvoju takto zameraného výskumu.

Analýzou spomenutej odbornej literatúry autorka dospela na jednej strane k poznaniu, že problematika intenzity v jazyku sa rieši najčastejšie v širších súvislostiach, t. j. v rámci rozsiahlejšej oblasti pojmov, ako sú najmä porovnanie, kvantita či miera. Na druhej strane sa ukázalo, že predmetom výskumu dosiaľ ešte nebol podrobný opis intenzity z poľsko-slovenského porovnávacieho aspektu. V uvedenej súvislosti určité existujúce medzery v tejto výskumnej oblasti chápe ako užitočnú motiváciu pri načrtnutí ďalších perspektív výskumu.

V druhom kroku sa autorka zamerala na zostavenie teoreticko-metodologických východísk v podobe vymedzenia relevantnej pojmovo-terminologickej bázy svojho monografického textu. Na základe dôsledného poznania pomerne rozsiahlej odbornej literatúry a aplikovania svojich vlastných prístupov a riešení zostavila koncepčné osnovy rozhodujúcich pojmov potrebných na exaktné uchopenie zvolenej témy. Sylwia Sojda poukázala na to, že je potrebné zreteľne rozlíšiť hranice medzi intenzitou a takými pojmami, ako sú gradácia či dostatočnosť, ale aj expresívnosť, príp. emocionálnosť. Zásadný rozdiel medzi gradáciou a intenzitou (resp. intenzifikáciou) vidí v označovaní stupňa vlastnosti – pri gradácii ide o relatívne, referenčné vyjadrenie, teda odkazujúce na inú entitu, pri intenzite ide o označenie absolútneho chápania miery danej vlastnosti. Kategóriu dostatočnosti chápe ako blízku intenzite, no výrazy označujúce dostatočnú mieru znaku vníma ako osobitnú triedu v tom zmysle, že dostatočnosť znamená odkaz na určitý normatívny stav, priemernú vlastnosť pre daný objekt. Podobne hodnotí aj prostriedky vyjadrovania kategórie kompletnosti, úplnosti a nadmiery (nadbytku). Pokiaľ ide o pomer medzi intenzitou a expresívnosťou, autorka poukazuje v zhode s viacerými autormi na úzku previazanosť týchto kategórií, ako aj na expresívnu motiváciu pri tzv. inherentnej expresivite, kde vidno zreteľné súvislosti medzi tvorením deminutív, resp. augmentatív a vyjadrovaním miery kvality. Dôležitý je poznatok, že expresivita sa viaže na emocionálne postoje, pričom treba poznamenať, že vyjadrovanie intenzity nie je závislé od emócií, avšak intenzifikácia môže niesť sprievodný emocionálny príznak.

Habilitantka ďalej kladie dôraz na rozlišovanie intenzity a intenzifikácie v jazyku. Intenzitu aj intenzifikáciu chápe na pozadí normy a škálovania. Ide o jedno zo zásadných teoretických východísk, lebo norma sa v tomto zmysle poníma ako základná (referenčná) miera intenzity, stredový bod na pomyselnnej škále, ktorá má podobu osi tiahnucej sa od tohto bodu oboma protichodnými smermi. Intenzifikácia sa v predkladanej práci pokladá za proces, ktorý nemožno stotožňovať s intenzitou, pretože intenzitu je potrebné chápať ako výsledok intenzifikácie, pričom intenzita statickým spôsobom vyjadruje vlastnosť objektu. V uvedených súvislostiach, odkazujúcich na škálové ponímanie a jeho dynamickú podstatu, autorka pod intenzifikáciou rozumie zvýšenie miery (intenzity) deja a vlastností, naproti tomu ak je intenzita príznakom nízka alebo slabá, máme podľa nej do činenia s procesom deintenzifikácie. Preto nízku či nižšiu alebo oslabenú intenzitu vlastnosti, ktorá je pod normatívnou hodnotou, označuje termínom „dezintenzifikácia“ (atenuácia).

Z metodologického hľadiska je zásadne dôležité, že habilitantka dôsledne diferencuje tzv. priamu a nepriamu intenzitu. V istom zmysle tu možno vidieť odkaz na tradičné rozlišovanie inherentnej a adherentnej expresivity v jazyku majúce pôvod v česko-slovenskom lingvistickom kontexte zo začiatku 60. rokov minulého storočia. Nepriamou intenzitou autorka rozumie typ intenzity, pri ktorom sa na jej vyjadrenie využívajú ďalšie (externé) exponenty intenzity, a to adjektíva alebo adverbiá fungujúce ako intenzifikátory. Priamou intenzitou rozumie intenzitu vyjadrenú interne, vnútornými sémantickými alebo gramatickými štruktúrami. V rámci nej rozlišuje dve skupiny: do prvej patria tie prídavné mená a slovesá, kde je príznak intenzity súčasťou vecného významu lexémy. Druhú skupinu intenzifikačných či atenuačných prostriedkov predstavujú modifikačné afixy pri adjektívach i verbách. Súhrne

povedané, intenzitu možno v jazyku vyjadriť v zásade tromi spôsobmi: lexikálne, afixálne a vlastným lexikálnym významom. Rozlišovanie, resp. kategorizovanie priamej a nepriamej intenzity má zásadný význam aj z hľadiska koncepcie posudzovanej monografie. Autorka sa venuje lexikálnemu spôsobu intenzifikácie v samostatnej 3. kapitole, afixálnym postupom osobitne pri adjektívach a tiež verbách vo 4. a 5. kapitole a napokon na intenzifikáciu vlastným lexikálnym významom sa zameriava v poslednej, 6. kapitole.

Problematiku lexikálnych intenzifikátorov rieši habilitantka primárne v teoretickom móde, pričom sa stotožňuje s ich slovnodruhovým vymedzením a ako možné uvádza i škálovanie, ktoré bolo načrtnuté v slovenskej lingvistickej teórii. Ide teda najmä o podobu intenzitnej škály, kde sa od pomyselnej normy škáluje v troch stupňoch, a to smerom nahor zosilňovanie intenzity príznaku, opačným smerom jej zoslabovanie. Popri tom však dáva do pozornosti rôznorodosť jednotlivých lingvistických prístupov k definovaniu pojmu intenzifikátor, hoci pojem samotný nechápe ako predmet tohto opisu. Poukazuje tiež na to, že napriek početným pokusom opísať intenzifikátory v rámci rôznych výskumných metód a v rôznych jazykoch, poľsko-slovenský aspekt nebol doteraz predmetom takýchto úvah. Konštatuje tiež, že pokiaľ ide o jednotlivé lexémy slúžiace ako intenzifikátory, ich etymológia či lexikálne polia sú zaujímavou výskumnou oblasťou, ktorá si vyžaduje samostatné štúdium.

Jadrom monografie je opis a charakteristika vyjadrovania intenzity jednak pomocou afixálnych prostriedkov a jednak prostredníctvom vlastného lexikálneho významu. Ťažiskovými časťami monografie sú však predovšetkým kapitoly pojednávajúce o intenzite v slovotvorne modifikovaných adjektívach a verbách.

Sylwia Sojda svoj opis a výklad vyjadrovania intenzity vlastnosti na báze samotných adjektív opisuje exaktne na pôdoryse niektorých teoretických východísk, ktoré načrtla v úvodných kapitolách. Predovšetkým pracuje s pojmami intenzifikácia a deintenzifikácia (dezintenzifikácia) vlastnosti. Na nich je vybudovaný základný model intenzitnej škály, obsahujúci protichodné smerovania zosilňujúcej a zoslabujúcej intenzity od normatívneho (neutrálneho) bodu, na ktoré sa viažu na jednej strane intenzifikačné a na druhej strane atenuačné afixy. Na tomto základe autorka vytypovala modelové schémy vyjadrujúce intenzifikačnú modifikáciu s použitím prefixov, prefixoidov a sufixov, ako aj deintenzifikačnú (atenuačnú) modifikáciu za pomoci prefixov, sufixov a sufixálno-prefixálnych formantov. Za dôležitý treba pokladať poznatok, že intenzitne modifikované môžu byť iba kvalitatívne prídavné mená. V tejto časti výskumu prináša autorka ako výsledok svojho bádania komplexný inventár príslušných afixov, pričom zdrojom tohto materiálu sú texty súčasnej poľštiny a slovenčiny prevzaté z národných korpusov. Ponúka sa tu tiež typologická sústava modifikačných afixov, zostavená podľa základných parametrov intenzitnej škály.

Táto kapitola prináša niektoré zaujímavé poznatky vyplývajúce z komparatívnych poľsko-slovenských analýz. Predovšetkým medzi porovnávanými jazykmi sa ukázala výrazná podobnosť v repertoári modifikačných jazykových prostriedkov, ktoré sa používajú na intenzifikáciu či deintenzifikáciu vlastnosti vyjadrenej adjektívom. Pokiaľ ide o zreteľnejšie rozdiely, treba uviesť napr. zistenia, že v poľštine je viac atenuačných prefixov ako v slovenčine, ale pri sufixoch je to naopak. V rámci oslabovacej funkcie slovenčina využíva prefixálno-sufixálne odvodzovanie, ktoré v poľštine nie je zaznamenané. V slovenčine je bežnejšia analytická intenzifikácia, a tak ekvivalentmi poľských tvarov s afixmi sú aj slovenské opisné konštrukcie s príslovkou.

Intenzita slovesného deja označovaná afixálnymi prostriedkami predstavuje problematiku, ktorá, ako potvrdzuje habilitantka, nebola dosiaľ v jazykovednom výskume riešená. Tu možno poukázať na osobitný význam, ktorý pre formovanie teoreticko-metodologického uchopenia problematiky slovotvornej modifikácie intenzity deja v tejto monografii mala práca E. Sekaninovej *Sémantická analýza predponového slovesa v ruštine a slovenčine*. Táto práca prináša vymedzenie a klasifikáciu spôsobov slovesného deja na

základe sémantickej typológie slovesných predpôn. V niektorých prvkoch tejto sústavy je príznak zosilňovania, resp. zoslabovania dejového účinku v rozličnej miere prítomný, i keď často zastretý odtienkami iných významov, najmä významom slovesného vidu, ako upozorňuje sama habilitantka. Pokiaľ ide o škálu slovesnej intenzity, autorka preferuje základný model s protismerným rozčlenením na intenzifikáciu a deintenzifikáciu deja. Pri intenzifikácii vymedzuje typy deja z hľadiska sémantického nadbytku intenzity a v ďalšom stupni z hľadiska primárnosti temporálneho významu a netemporálneho významu, kde vyčleňuje spolu deväť typov predponových sloves s intenzitným významom. Deintenzifikácia (atenuácia) sa tu prezentuje ako oslabenie intenzity znaku alebo nízka miera intenzity základného deja vyjadreného slovesom. Pri porovnaní početnosti prefixálnych slovotvorných prostriedkov sa ukazuje výrazný rozdiel medzi intenzifikačnými a atenuačnými modifikátormi. Rozdiely medzi slovenčinou a poľštinou sú minimálne. Autorka si všíma aj osobitný typ intenzitných sloves, tzv. expresívne slovesá, ktoré prostredníctvom sufixov môžu vyjadrovať zvýšenú, ale i zníženú intenzitu deja. Konštatuje tiež, že v slovenských slovesách tohto typu sa jednoznačne prelína kategória intenzity s kategóriou expresivity.

V poslednej kapitole sa Sylwia Sojda venovala vyjadrovaniu intenzity vlastným lexikálnym významom, teda sledovala v intenzifikačné javy v sémantickej štruktúre vecného významu samotnej lexémy. Jej výskum ukázal, že v tomto intenzifikačnom type pri adjektívach sa intenzita vyjadruje s ohľadom na základnú škálu iba zosilňujúco, teda nejestvuje tu zoslabujúci význam. Pri slovesách habilitantka prehľadne kategorizuje významové skupiny intenzifikačných sloves pomocou referenčných príslovkových výrazov; pokiaľ ide o intenzifikáciu, používa ako pomocné kategorizačné výrazy príslovky *hlasno*, *silno*, *rýchlo*, v prípade atenuácie sú to výrazy *ticho*, *slabo*, *pomaly*. Pri adjektívach ide o spoločný pomocný význam zastúpený príslovkou *veľmi*. Komparatívnou analýzou tu autorka dospela k poznatku, že v slovenčine v porovnaní s poľštinou je viac intenzitných sloves s kvalifikátorom „expresívny“.

Naostatok možno konštatovať, že posudzovaná monografia je výsledkom viacročného rozsiahleho a dôkladného výskumu, v rámci ktorého sa Sylwia Sojda zamerala na otázky intenzity v jazyku a ktorého výstupmi sú aj jej početné vedecké štúdie. Predložená monografia predstavuje vedecký prínos vo viacerých ohľadoch:

1. Teoretický prínos je zjavný predovšetkým v sústredení a podaní jednotlivých vedeckých koncepcií, ako aj v súčasnom hľadaní ich prienikov, ale tiež v úvahách či preferenčných postojoch smerujúcich k ustáľovaniu zásadných terminologických pojmov. Tu možno spomenúť napr. chápanie kategórie *intenzity* vo vzťahu ku kategóriám, ako sú *gradácia* či *dostatočnosť*, ale aj *expresívnosť* či *emocionálnosť*.

2. Metodologicky prínos zahrnuje predovšetkým:

a) Rozlišovanie pojmov:

– *intenzita* a *intenzifikácia* a v tej súvislosti chápanie intenzity na pozadí normy a škálovania, čím vzniká osnovný nástroj na analýzu a opis intenzitných javov;

– *intenzifikácia* a *deintenzifikácia* („*dezintenzifikácia*“, termín ktorý prináša S. Sojda), pričom toto rozlišovanie znamená diferenčný prístup, ktorý slúži na vybudovanie základného metodologického postupu pri analýzach na poli aplikačno-materiálového výskumu, ako ho podala aj samotná autorka v jadre svojej monografie;

– *priama* a *nepriama intenzita* umožnila postup systematicky diferencujúci základné oblasti aplikačného výskumu.

b) Komparatívny výskum – použitý ako metóda na porovnávanie poľštiny a slovenčiny ako dvoch blízko príbuzných slovanských jazykov; komparatívny prístup viedol k možnostiam hlbšieho bádateľského prieniku do reálneho stavu oboch porovnávaných jazykov.

3. Aplikačný prínos spočíva v realizácii výskumu osnovaného na uvedených teoreticko-metodologických nástrojoch; takto orientovaný výskum priniesol:

a) Nové poznatky – napr. že intenzitná škála má v jednotlivých typoch či spôsoboch vyjadrovania intenzity v jazyku (lexikálne, afixálne a vlastným lexikálnym významom) rozdielnu štruktúru, resp. rozsah, z čoho vyplýva dôležitý poznatok, že distribúcia intenzitných nástrojov a funkcií v jazyku sa mení v závislosti od štruktúrneho charakteru exponentov samotnej intenzity.

b) Komparatívny výskum ukázal:

– zhody (v prevažnej miere), ale aj niektoré (nie početné) rozdiely v prostriedkoch vyjadrovania intenzity medzi poľštinou a slovenčinou, niekde však aj rozdielnu dynamiku ich aktuálneho používania;

– ponúkol v konečnom výsledku vznik monografického opisu intenzity, ktorý má základný význam pre poľskú i slovenskú lingvistiku.

Séria tematicky súvisiacich vedeckých článkov publikovaných vo vedeckých časopisoch alebo v recenzovaných materiáloch z medzinárodných konferencií (Bod 2b zákona)

Silwia Sojda je autorkou dvoch monografií, učebnice, 36 kapitol v monografiách, 12 článkov v recenzovaných vedeckých časopisoch a ďalších vedeckých či odborných prác. Rozsah jej vedeckých aktivít je pomerne široký, no v jednotlivých oblastiach, ktorým sa venuje alebo venovala, pôsobí v širšom, cieľavedome rozvíjanom vedeckom zábere. Najširšie a najsústavnejšie sa orientuje na výskum lexiky a slovotvorby, a to v prevažnej miere v komparácii medzi poľštinou a slovenčinou. V začiatkoch svojich vedeckých aktivít sa habilitantka venovala výskumu univerbizácie, a to v oboch porovnávaných jazykoch. Výsledkom jej výskumu bola doktorská práca, ktorá nadobudla podobu monografie s názvom *Procesy uniwerbizacyjne w języku slowackim i polskim* (2011). Treba zdôrazniť, že ide o monografické, v zásade komplexné spracovanie témy univerbizácie, ktoré v tom čase na Slovensku chýbalo, čo navyšuje význam a prínos tohto textu. Hodno tiež poznamenať, že tomuto textu predchádzal súbor vedeckých článkov s rovnakou tematikou, zameraných na čiastkové otázky univerbizačných procesov. Ďalším výraznejším súborom vedeckých textov habilitantky sú vedecké články zamerané na otázky fungovania dysfemizmov v slovenčine a poľštine v konfrontačnom pohľade, na ktoré nadväzuje práca o jazyku emócií z oblasti žurnalistiky, vydaná v spoluautorstve s Mariolou Szymczak-Rozlach. Najvýraznejšie v doterajších bádateľských aktivitách vyznieva publikovanie vedeckých článkov a štúdií s problematikou vyjadrovania intenzity. V priebehu štyroch rokov vydala osem publikačných jednotiek s touto problematikou zväčša v recenzovaných periodikách, pričom završením jej vedeckého úsilia bola edícia monografie, ktorej širšie posúdenie uvádzam v tomto mojom posudku.

Druhým okruhom vedeckého záujmu habilitantky je oblasť vyučovania slovenčiny a poľštiny ako cudzieho jazyka. Vydala viacero didaktických prác zameraných na výučbu slovenčiny, medzi ktorými treba uviesť učebnicu slovenčiny pre stredne pokročilých vydanú v spoluautorstve s Miroslavou Ksel'ovou, no zaraďujú sa sem aj učebné texty spojené s jej pôsobením na UMB v Banskej Bystrici.

Významná vedecká alebo umelecká činnosť vykonávaná na viac ako jednej vysokej škole, vedeckej alebo kultúrnej inštitúcii, najmä zahraničnej (Bod 3 zákona).

Silwia Sojda popri vedeckej a pedagogickej práci v domácom prostredí vykazuje aktivity aj v zahraničných vzdelávacích inštitúciách (UMB v Banskej Bystrici, UK v Bratislave), aktívne sa zúčastnila niekoľkých desiatok vedeckých konferencií doma i v zahraničí. V jej aktivitách je bohato zastúpená didaktická práca i mimoškolské

vzdelávacie projekty. Je členkou lingvistických organizácií a držiteľkou ocenenia rektora Sliezskej univerzity za vedeckú a výskumnú činnosť.

Konklúzia

Na záver hodnotenia vedeckej a pedagogickej činnosti habilitantky môžem uviesť, že dr Silwia Sojda preukazuje v oblasti lingvistiky vysokú úroveň výsledkov svojej práce. Jej vedecká činnosť, reprezentovaná množstvom publikačných výstupov a predovšetkým kľúčovým textom predloženej monografie, má charakter a parametre, ktoré ma oprávňujú konštatovať, že je prínosom pre súčasnú slovenskú, ale aj poľskú lingvistiku, pričom primárne prispieva k prehĺbeniu a usústavneniu poznania v oblasti výskumu lexiky a najmä lexikálnej sémantiky, a to v rámci oboch národných lingvistických kontextov. V súvislosti s týmto hodnotením **odporúčam**, aby dr Silwia Sojda v rámci habilitačného konania obhajovala titul habilitovaného doktora v odbore humanitných vied, disciplína *jazykoveda*.

V Nitre 4. 4. 2023

Prof. PaedDr. Lubomír Kralčák, PhD.